

SOUTĚŽ

Putování Štěpánovským rudným revírem II

část 1.

Vážení příznivci historie a přírodních krás našeho regionu, štěpánovští patrioti, i letos jsme si připravili dva okruhy, které Vás zavedou na místa spojená s jeho hornickou minulostí. Oproti loňské terénní variantě jsme tentokrát okruh zúžili pouze na bezprostřední okolí městečka Štěpánova. Zjistíte, že i v intravilánu je možné objevit řadu připomínek hornického věhlasu regionu. Zároveň při příležitosti 740. výročí první písemné zmínky o Štěpánově z roku 1285 považujeme tuto volbu za více než symbolickou.

V první části trasy navštívíte pět lokací. Na každé z nich Vás čeká krátký informativní text a interaktivní úkol. Pokud se Vám podaří úspěšně splnit všechny tyto úkoly, získáte heslo, které Vám poslouží k otevření druhé části průvodce. Pokud vyřešíte i druhou sadu zadání, opět se čtyřmi úkoly, získáte heslo k otevření finálních pokynů, kam a v jaké podobě odeslat doklady o absolvování obou tras.

Na každého řešitele, případně každou skupinku řešitelů, které se podaří zdolat obě trasy, čeká diplom a pro tři náhodně vylosované řešitele připravíme věcnou výhru s havířskou tematikou. Losování proběhne až po ukončení celé soutěže v září roku 2025, pořadí odeslaných odpovědí tedy nehraje roli.

DŮLEŽITÉ INFORMACE

Abychom měli jistotu, že řešitel nebo skupinka řešitelů opravdu zdolali obě zadané trasy a nedocházelo snad k nějakému nečestnému jednání, potřebujeme doklad o navštívení každého stanoviště. Tímto dokladem bude fotografie (selfie) řešitele či skupinky řešitelů na každé z lokalit. Celkem tedy během obou výletů shromáždíte deset fotografií. Při fotografování dbejte na to, aby bylo vždy možné bezpečně určit, zda byla fotografie pořízena opravdu na daném místě. Pokud jde například o zastavení u nějaké budovy, je vhodné, aby byla aspoň její část viditelná na fotografii. V případě, že nebudou dodány všechny fotografie, nebude možné zahrnutí mezi úspěšné řešitele.

Druhý díl průvodce i finální pokyny jsou k dispozici na webu Městyse Štěpánov nad Svratkou, stejně jako tento dokument. Jedná se o zaheslované PDF soubory, k jejich otevření je zapotřebí zadat heslo, které sestavíte na základě správně splněných úkolů. Otevření je možné v běžných prohlížečích PDF souborů i v chytrých mobilních telefonech.

Pro orientaci v terénu a vyhledávání souřadnic jednotlivých zastavení vřele doporučujeme použít aplikaci Mapy.cz s možností zobrazení vlastní polohy na mapě a plánování trasy. Souřadnici daného zastavení si jednoduše zobrazíte jejím přepsáním nebo překopírováním do vyhledávače. **Jak se na zadané místo dostanete, je čistě na Vás.**

V případě akutních problémů s úkoly nebo trasou obecně se neváhejte obrátit na Karla Pročku na telefonním čísle 604 600 923.

Heslo pro otevření druhého dílu průvodce:
(celkem pět znaků – vepisujte číslice a malá písmena)

--	--	--	--	--

1.

2.

3.

4.

5.

1. HORNICKÝ CECHHAUS ŠTĚPÁNOV

Souřadnice: 49.5049094N, 16.3402111E

Výchozím bodem naší trasy je, stejně jako v minulém roce, volně přístupná zahrada domu č. p. 9, ve kterém je od roku 2022 umístěna expozice historického dolování v revíru – Hornický cechhaus Štěpánov. Expozice je přístupná po předchozím objednání, nemusíte tedy být znepokojeni, pokud bude v době Vašeho pobytu v zahradě zavřeno.

Přestože to není na první pohled zcela zřejmé, dům č. p. 9 je jednou z nejstarších stojících staveb ve Štěpánově. Když byl Štěpánov v 1. polovině 16. století povýšen na městečko, došlo k jeho celkové přestavbě. Rozvržení středověké vesnice zcela ustoupilo dispozici raně novověkého městečka s centrálním obdélným náměstím lemovaným „měšťanskými“ domy. Zde v jeho severovýchodním cípu stávaly původně domy dva, byly ale patrně ještě v 16. století sloučeny za vzniku dnešního domu č. p. 9, který zabírá téměř celou severovýchodní stranu štěpánovského náměstí. Již v 16. století zde měla sídlit jistá forma důlní správy, věrohodně doložené sídlo Horního a hamerního úřadu tu existovalo mezi lety 1763 a 1773. Při důlní správě tu tehdy fungoval i hornický cech a havíři zde vedli svoji bratrskou pokladnu. Historický vzhled domu byl bohužel zcela setřen v polovině 20. století, kdy došlo k jeho výrazným stavebním úpravám. Patrně jedinou známkou slavné minulosti domu, dnes pozorovatelnou zvenčí, je torzo znaku Pernštejského panství. Naleznete ho na straně domu obrácené k náměstí (zcela napravo).

Vaším úkolem u Hornického cechhausu je prohlédnout si částečně zachovalý znak Pernštejského panství. Ústřední figura – zubří hlava byla bohužel v minulosti značně poškozena. Do prvního pole Vašeho hesla napište první písmeno z názvu objektu, který perňštejské zubří hlavě chybí a zároveň není součástí zvířecího těla. Nezapomeňte se u Cechhausu vyfotografovat!

Vstup do Hornického cechhausu zdobený od srpna 2024 bohatou výmalbou.

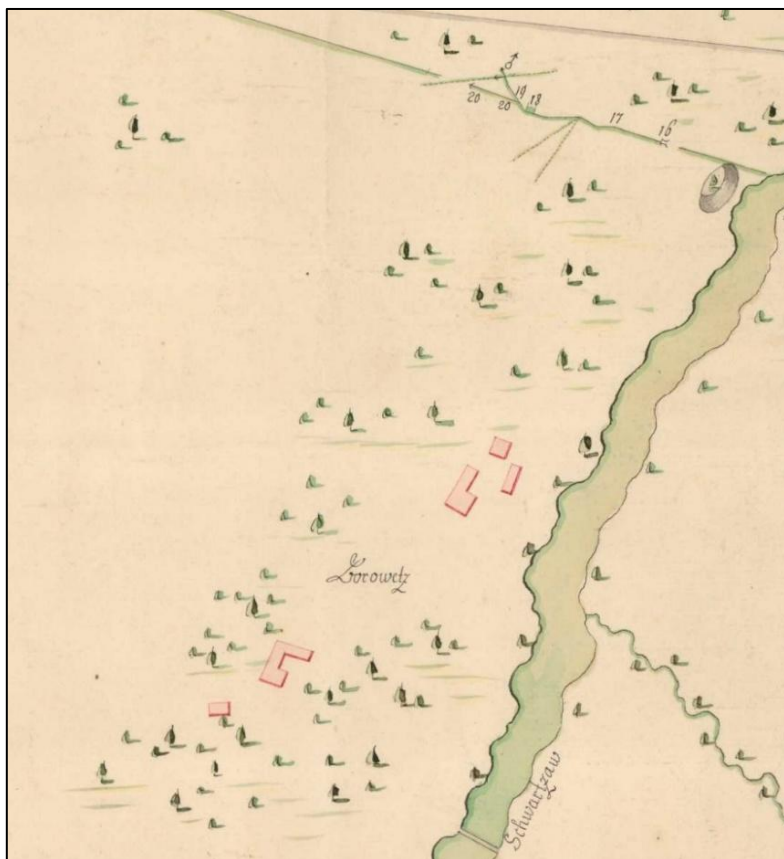
2. DŮM Č. P. 12

Souřadnice: 49.5052258N, 16.3398353E

Za druhým zastavením nemusíte vážit příliš dlouhou cestu. Je jím panský dům č. p. 12 nacházející se naproti Hornickému cechhausu.

V době tereziánského pokusu o obnovu těžby ve Štěpánovském revíru byla v tomto domě ubytována jedna z ústředních postav této etapy – Jan Křištof Urban. Tento muž nejprve pracoval pro Kesslerovu důlní společnost, později vstoupil do služeb státu a koordinoval hornické práce jako představitel báňského úřadu v hodnosti důlního přísežného. Do štěpánovského č. p. 12 se z Koroužného stěhuje v roce 1770 a zůstává zde až do roku 1773, kdy jsou těžební aktivity zastaveny. Jeho zásadním přínosem k poznání Štěpánovského revíru bylo vytvoření několika velice přesných a zároveň výtvarně kvalitně zpracovaných důlních map. J. K. Urban ve svých mapách dokumentoval situaci důlních děl v Koroužném, na Zumbergu a jeho klíčovým dílem je rozsáhlá mapa Borovce. Tyto mapy jsou v současnosti často jediným zdrojem informací o četných dnes zcela nepřístupných důlních dílech.

U panského domu si vyzkoušíte práci s historickou mapou vytvořenou J. K. Urbanem. Na přiloženém výřezu je zachycen Borovec a dnes zcela nepřístupná Borovecká štola. Spočítejte z kolika domů (značeny červenými mnohoúhelníky) se tehdy Borovec sestával, od tohoto čísla odečtete počet komínů panského domu. Do druhého pole Vašeho hesla запиšte výsledek. Nezapomeňte se u domu č. p. 12 vyfotografovat!

Výřez z Urbanovy mapy Borovce, 70. léta 18. století.

3. ZVONICE

Souřadnice: 49.5044147N, 16.3387842E

Třetím zastavením je zvonice na jižním rohu štěpánovského náměstí.

Samostatně stojící zvonice se nachází na rohu náměstí nedaleko kostela sv. Petra a Pavla. Její vznik je zpravidla spojován s rozsáhlou přestavbou Štěpánova v 1. polovině 16. století, nicméně prozatím nelze vyloučit ani její starší tedy středověký původ. Podle některých názorů a na základě analogií mohla věž být využívána také jako částečně světská stavba. V úvahu připadá využití jako části opevnění, pozorovatelny či bezpečného úložiště cenností. Zvony, které jsou ve zvonici v současné době instalovány a každou čtvrt hodinu je můžeme slyšet odbíjet, pocházejí ze 2. poloviny 40. let 20. století.

Napravo od vstupu do zvonice se nachází drobná tabulka upozorňující na nivelační bod. Do třetího pole Vašeho hesla si запиšte předposlední písmeno ze třetího slova na tabulce. Nezapomeňte se u zvonice vyfotografovat!

Zvonice na štěpánovském náměstí.

4. FARA

Souřadnice: 49.5037494N, 16.3379361E

Od zvonice se kolem kostela a štěpánovské radnice vydejte k faře, která se nachází nedaleko od náměstí, naproti hostinci Hodůnka.

Budova dnešní štěpánovské fary pochází z 18. století. Jedná se o jednopatrovou barokní stavbu s mansardovou střechou a fasádou zdobenou plastickými prvky. Vystavěna byla za finančního přispění tehdejší vrchnosti, šlechtického rodu Stockhammerů. Na jejich donátorskou činnost odkazuje rodový erb umístěný nad vstupem do fary. Stockhammerové byli majiteli Pernštejnského panství od roku 1710 a několikrát zasáhli do dolování drahých a barevných kovů ve Štěpánovském revíru. Poprvé roku 1716, kdy se František ze Stockhammeru zavazuje zásobit tehdejší těžaře potřebným materiálem a pečovat o hornické rodiny. To vše výměnou za přednostní právo odkupu vytěžené a vyhutněné mědi. Jeho vnuk Josef ze Stockhammeru o půlstoletí později však nebyl zpočátku těžebním aktivitám nakloněn. Těžařům Kesslerovy důlní společnosti a následně státní báňské administrativně cíleně škodil a jejich činnost veřejně zlehčoval. Po ukončení státem řízených důlních prací roku 1773 je to paradoxně právě Josef ze Stockhammeru, kdo spolu s dalšími šlechtici zakládá v roce 1774 novou důlní společnost a těžbu se snaží obnovit. Již v roce 1777 se však tato společnost rozpadá a těžba znovu ustává.

Vaším úkolem je zaměřit se na erb rodu Stockhammerů nad vstupem do fary. Erb obsahuje čtyři pole a střední štítek. Zjistěte, v kolika z těchto pěti částí erbu se vyskytují zvířata. Zvířata v klenotu erbu (nad přilbami) nepočítejte. Číslici запиšte do čtvrtého pole Vašeho hesla. Nezapomeňte se u fary vyfotografovat!

Čelní pohled na faru, foto: Památkový katalog, upraveno.

5. ŽELEZÁRNY

Souřadnice: 49.5003306N, 16.3318108E

K železárnám se od fary dostanete po chodníku na břehu řeky Svatky.

Štěpánovské železářny jsou s malou nadsázkou řečeno podnikem s nejdelsí tradicí v regionu. Zpracování železných rud je na Štěpánovsku doloženo archeologickými nálezy železářských strusek na hornické lokalitě Zumberg-Havírna ve 13. a 14. století. Existence rozsáhlejšího železné rudy zpracovávajícího zařízení je doložena na území Olešničky od 16. století. V okolí se potom na řece Svatce nacházelo větší množství hamrů, kde bylo surové železo zkujňováno. V počátcích výroby železa mohly být zpracovávány železem bohaté přípovrchové zvětraliny vyskytující se na ložiscích drahých a barevných kovů v revíru, později bylo přistoupeno k dodávkám kvalitnějších rud ze vzdálenějšího okolí. Primárně byly využívány magnetitové rudy dovážené z Věchnova, Pernštejna, Věžné, Rožné, Býšovice či Bystřice. V 19. století se objevují i dodávky ze Žďárských vrchů nebo od Kunštátu. Výroba vlastního železa probíhala do roku 1876, kdy byla zastavena, a od tohoto roku je až do dnešních dní pracováno pouze s kovem nakupovaným.

Na jedné z budov železáren je umístěna pamětní deska připomínající Jana Matouška, zakladatele současné firmy Železářny Štěpánov. Do pátého pole Vašeho hesla zapište poslední písmeno na posledním řádku tabulky pod plastikou. Nezapomeňte se u železáren vyfotografovat!

Budova štěpánovských železáren s pamětní deskou.